

[Fraenkel.]

alt det uegnede! Tilbage bliver altsaa det, der duer, det, der er egnet. Og jo flere egnede Individder, jo bedre Individder et Samfund bestaar af, desto bedre maa naturligvis Samfundet blive, saaledes at vi paa Grundlag af denne Lære efter al Sandsynlighed gaar frem imod det ideale Samfund, det tusindaarige Rige. Naa, Darwins Lære staar jo nu heller ikke længer, saa vidt mig bekendt, for nu er man klar over, at det ikke er det tilegnede, der nedarves, men det er kun Anlægspræget, ikke, som man siger, Fremtoningspræget, *det* kan ikke nedarves.

Under saadanne Forhold kunde man ikke vente sig store Sager af Forsørgelsesvæsenet, og det ydede det saamænd heller ikke. Det kan maaske interessere Dem at kige lidt indenfor i et saakaldt Arbejdshus fra den Tid. Det har jeg ogsaa her; det er taget fra en kgl. Regeringskommissions Indberetninger, og De kan finde det i Cunningham, der har skrevet den Tids Historie som ingen anden i „The Industrial Revolution“. De kan ogsaa finde ganske tilsvarende Ting hos Bramsen i hans „Englands og Tysklands Fabriklovgivning“, men jeg har nu altsaa taget det fra Cunningham. Denne Kommission kommer ind og skal se paa disse Børns Arbejde, man kalder en af dem for sig, og han erklærer følgende: Jeg er 12 Aar og har arbejdet i Fabrik i 12 Maaneder; jeg begynder Kl. 6 om Morgenen og arbejder til Kl. 7½ om Aftenen. En anden bliver kaldt frem og siger: Jeg har arbejdet i Fabrik i 2 Aar og er nu 14 Aar, jeg arbejder 16½ Time i Døgnet; forleden Aften var jeg daarlig og bad om at blive fri Kl. 8 om Aftenen, men fik det Svar, at hvis jeg gik, skulde jeg ikke komme igen; sidste Sommer arbejdede jeg hver Aften til Kl. 12 fra Kl. 6 om Morgenen, og til andre Tider . . . naa, jeg ser, det var ikke det, jeg vilde læse op.

Første Næstformand (Pinstrup): Maa jeg henstille til det ærede Medlem at indskrænke Oplæsningerne lidt.

Fraenkel: Ja, det ved jeg ikke, hvad jeg vil. Jeg kan naturligvis godt fortælle det med mine egne Ord, men det forekommer mig at være af stor Betydning og til stor Nytte for ærede Medlemmer, som interesserer sig for denne Sag — og det antager jeg nu dog heldigvis at alle gør —, at jeg netop kan belægge, hvad jeg siger, med selve Tidens Ord. Det er jo ikke noget, jeg hitter paa, det er ikke noget, jeg staar og siger ud af mig selv; var det det, kunde man jo sige: Det er noget, Manden hitter paa

at fortælle os. Jeg læser netop op af Tidens egne Indberetninger, det er dem, jeg bruger. Men nu skal jeg for øvrigt, ikke paa Grund af denne Henstilling fra Formanden, men fordi jeg savner det Papir, jeg skal bruge, fritage Dem for Indblikket.

Første Næstformand (Pinstrup): Denne Bemærkning kunde det ærede Medlem have sparet sig.

Fraenkel: Ja, det ved Gud, jeg kunde, jeg kunde ogsaa have sparet det hele!

Men saa kan jeg med mine egne Ord sige Dem, hvordan det staar til i et saadant Fattighus. Dér sad altsaa en 70—80 fattige, blandt hvilke der maaske var 20—30, der virkelig var arbejdsudygtige; de andre var prostituerede og Folk af den laveste Pøbel, og alle sammen levede de mellem hinanden, Idioter og vanvittige, det hele i en pèle-mêle, Børnene ogsaa, som gik rundt blandt alle disse, og som naturligvis led Skade for Livet ved dette Ophold. Saadan var en Arbejdsanstalt i 1834, altsaa den Tid, da disse Anskuelser netop stod i fuldt Flor.

Netop i dette Aar blev det engelske Fattigvæsen, om jeg saa maa sige, rettet op ved Fattigloven af 1834. Og denne Fattiglovs Centrum er netop ogsaa Ar- Arbejdshuset, det Hus, jeg har forsøgt at give Dem et lille Indblik i med mine egne Ord. Og naar man ser dette Fattigvæsen igennem, vil det egentlig kun sige en Ting. Se, logisk, efter hvad der er Ret og rigtigt paa Grundlag af vor ledende økonomisk politiske Doktrin, skulde jo alle disse Mennesker krepere — hvad rager det os, lad dem dø! Men man kan jo ikke have dem liggende paa Gader og Stræder og dø, følgelig laver vi en Slags Fattigforsørgelse, om hvilken man ikke kan sige meget andet end, at den bare forlængede Processen for dem. Det er det faktiske i Sagen. Og med dette Præg tror jeg, at det meste at laissez-faire-Tidens Forsørgelsesvæsen er stemplet. Og det er ikke underligt, naar man gaar ud fra, at Erhvervs livet er og skal være en Kamp mellem Individ og Individ ligesom i en Urskov eller i en Jungle. Saa er man en Gang stillet i denne Kamp af Vorherre, eller hvem der nu har sat en dør, og maa tage Skade for Hjemgæld og gaa ind i denne Kamp og lære at bruge sig saaledes, at det bliver de andre, der kommer til at ligge under, og ikke en selv.

Men lad os nu se paa de Forudsætninger, som skød denne Doktrin i Vejret, og se, om de virkelig holder i Dag. Den